

Några transilluminationer eller excerpter ur Anders Enemars ordergivning

Sören Svensson

Under LUVREs allra först år var gänget litet och begränsat till några lunda-zoologer. Anders Enemar, då lärare vid Zoologiska institutionen i Lund, hade lätt att genom personliga kontakter och möten hålla samman och styra verksamheten. Efter varje fältsäsong träffades vi hemma hos Anders på Spolegatan, där hans hustru Eva stod för ett utsökt värdskap. Med gott stöd av den sena kvällens groggar analyserades årets resultat och planerna för nästa säsong drogs upp. Med ökande antal deltagare kom emellertid behov av en skriftlig ordergivning och dokumentation av planer, beslut, ekonomi och resultat. Anders började i sann reservkaptensanda att distribuera s.k. LUVREordrar (förkortat LUVREO). I dag skulle de väl ha kallats direktiv. Sovjetunionen styrdes av direktiv, och i dag styrs Europaunionen av direktiv. Alla lika självklara att följa för en bångstyrig befolkning. Tack vare att jag har nästan alla LUVREO bevarade har jag tillgång till allt väsentligt om LUVREs långa historia. De viktigaste inslagen belyses i det följande.

Det finns säkert en del skriftlig dokumentation från före 1967. Dock är min första LUVREO nr 1/1967, från den 11 januari detta år. Det var för övrigt året då ett större antal rödstjärtholkar av ovanlig konstruktion befordrades till Ammarnäs för ett av Anders' uppmärksammade experiment. Det var också året då den s.k. Gammelkåken eller Karsbäckenkåken blivit överfull och vi för första gången hyrde ett av Radhusen mellan Tjulträsk by och Tjulträsk, de hus som långt senare inköptes av LUVRE Fastigheter HB för att säkerställa en bas för vårt projekt i avsaknad av en riktig forskningsstation.

Ootransilluminationerna

I LUVREO 2/67 kan vi i dokumenten för första gången spåra en transillumination genom följande citat: "Äggenomlysare: Sagt som en stilla påminnelse."

Äggenomlysare var en ständig följetong genom alla årens LUVREO. Knapast en utan påminnelse. Och i LUVREO 2/84 kan man nog ana en viss uppgivenhet: "Genomlysare införskaffas och trimmas av var en för sig! Om någon skulle vara omedveten om konstruktionen hänvisas till LUVRE Report nr 46! ChLUVRE har bearbetat de 332 häckningskortet för järnsparv och

därvid blivit dessemellan sabligt frustrerad då han funnit att även drivna LUVRingar kan skriva sådana sketkommentarer som "Ad på" i anslutning till funnet bo med ägg. För att undvika sådana fadäser: ingen fältdräkt utan genomlysare i fickan!!" Förmodligen gav de inströmmande bokorten inte anledning till några hurrarop, ty i LUVREO 1/85 uppmanar Anders "Skaffa ERASYLMONEG! Utan erasylmoneg inga bra bokortifyllningar!"

Matkulturen

I LUVREO 7/67 finner vi en uppgift inför 1968 som synes vara mer upplysande än genomlysande: "Utspisning. Jag efterhör möjligheten att få en matmor på orten som lagar och serverar en drängmiddag om dagen i gammelkåken." Drängmiddagar blev det, men ingen matmor. Mat har vi fått laga själva, och tack vare Anders' handlag i detta avseende fick han tillfälle att uppöva sin skicklighet att diska till oanade höjder.

1969 föddes en tradition genom följande: "Beslöts att hela LUVRE-styrkan sammanstrålar en gång i veckan till ärtmiddag med punsch på torsdagarna i gammelkåken. Pappallrikar. Ärtmästare: Harry Myhrberg, philos. lic." (LUVREO 1/69). Än i dag lever denna tradition oförtrutet vidare. Men det rådde uppenbarligen viss osäkerhet i början ty i LUVREO 1/70 upprepas ordern: "SoppLUVRE. Beslöts permanentas inom basprojektet. Torsdagar. Ärtmästare: Harry E. Myhrberg. Punschkrögare: Bengt Sjöstrand."

En annan tradition, surströmming på midsommarafton, är däremot, vad jag funnit, odokumenterad i LUVREO. Oerfarna unglUVRingar har morgonen efter övningarna ibland påträffats i ett tillstånd väsentligt mer upplöst än en mogen surströmming.

Ekonomiska transilluminationer

I samma LUVREO 7/67 finns en paragraf som borde bli föremål för en rejäl transillumination: "Postbankbok. Genom Lennerstedts föredömliga försorg insattes överskottet från sistlidna fest på särskild postbankbok, dock att det inpiskade statliga verket icke vågade acceptera namnet LUVRE, men icke desto mindre hade mage att anamma det mer än snöpta uttrycket Ammarnäs Fågelklubb." Fonden levde vidare. I LUVREO 1/70 finner vi: "SparLUVRE. Kassören Lennerstedt meddelade att nettobehållningen omfattar kronor 65, samt bemyndigades han uppsätta sparholk." Saker måste ha hänt ty i LUVREO 2/72 meddelar Anders att "har vi på sparbanksboken 293 kr att slå runt för i Ammarnäs". Men därefter upphör alla spår.

Anslagen och NFR

I början hade vi mångårigt stöd av naturvetenskapliga forskningsrådet. Men det upphörde. Orsak: för få och för lättviktiga publikationer. LUVREO 3/74 inleds därför med benämningen "FattigLUVRE" och avslutas sålunda: "Jag avser att avresa till Kanada 9/9 och vara där större delen av terminen, i syfte att inte tänka en tanke som har med ekonomi, organisation, administration och folk att göra, m.a.o. försöka leta reda på mig själv." Den amerikanska sejouren hade positiva effekter, ty i LUVREO 2/75 meddelar Anders inför denna säsong en ny forskningsidé; han tänker leta lövsångarbo i trastbo. Det är inte så underligt som det låter. Det visade sig nämligen att lövsångare under riktigt sorkrika år försökte undgå störning från dessa djur genom att häcka högt i stället för på marken. Anders genomförde också särskilda studier av fenomenet. Genom att dra en uppstoppad sork i ett snöre fram och tillbaka framför öppningen till ett lövsångarbo utforskade han den proximala mekanism som styr lövsångarens beslut om höjdläge för boet. Tre år senare (LUVREO 1/78) meddelar Anders åter: "Jag avser att i år, vadande i smågnagare, räkna många trastbolövsångare", och något senare efterlyser han en erfaren "sorkdragare" som fältassistent.

År 1978 hade LUVRE varit ute i den ekonomiska kylan ganska länge (LUVREO 2/78). Men "LUVRE 78 kommer som följd av den sedvanliga intresseanhopningen att döma att med urtaskig ekonomi gå av stapeln". Men det började ljusna något, ty "två reports har just kanat av trycket, och ytterligare två har gått i korrektur" och "Dr. Arheimer har försvarat sin avhandling om rödvingetrastens i Ammarnäs häckningsbiologi, blev lagom uppfostrad av opponenten, och klarade det hela med marginal." Därför skriver Anders "Jag tänker på ett kärvt system inom LUVRE (personlig planering och prompt redovisning) i syfte att få ammunition att klara litet NFR-pengar nästa år."

Det gav resultat. I LUVREO 3/79 kunde Anders meddela att "NFR varit vist nog att tilldela oss 25.000. Vi har alltså ekonomisk ryggrad i år för första gången på länge - en följd av, tror jag, det stegrade produktutfallet under sistlidna få år." Och i LUVREO 5/79 kunde Anders efter säsongen meddela att det fanns 11.083 kr över, som startkapital inför nästa säsong.

Den låga publiceringstakten var en genom åren ständig källa till påpekan- den i LUVREO, och i nr 4/80 står det: "Jag konstaterar att fördelningen av författarinsatserna i LUVRE icke alls står i samklang med begåvningsfördelningen, ...". Många LUVREingar kollade säkert av om de låg anständigt långt ner i publikationstabellen ty flera uppvisade därefter en påtaglig ytterligare nedgång i publiceringstakt.

Den 10 oktober 1980 tog Anders emot en delegation från NFR som reste runt och inspekterade de projekt man givit pengar till. "ChLUVRE hade att föredra LUVRE-projektet, vilket skedde i en form som innebar en svårpenetrerbar blandning av stort vetenskapligt allvar och bjärt ihåliga ambitioner, allt kryddat med ett mildt överseende med den församlade inkompetensen. Som ägnar och anstår en sann LUVRing. "

Fältstation

Eftersom vi snart insåg att LUVRE skulle bli ett evighetsprojekt, kom planen på en fast bas, en fältstation, upp på dagordningen. Anders skrev till länsstyrelsen och i LUVREO 3/77 spårar vi de första planerna på en fältstation i Ammarnäs: "Från länsstyrelsen i Umeå (Per Erik Persson) har inkommit positiva signaler ang. möjligheterna för ett inledande engagemang i syfte att förverkliga ett första lilla steg enligt den utredningsvis framställda avsikten att i sinnevärlden låta en facilitet för den vetenskapliga fältverksamheten i Ammarnäsområdet uppstå. ChLUVRE har lovat inlämna en plan före jul så långt gäller LUVREs önskemål och bedömningar. Planen skall bestå av en åtgärdssekvens i klart prioriterade steg, såväl vad gäller fältstationskomponenter (lab., förråd, kök, förläggingsutrymmen, m.m.) som placering (subalpin björkskog, prealpin barrskog, högalpin hed)."

Den vidare utvecklingen kan vi följa i LUVREO 3/78: Länsstyrelsen Västerbottens län hade fastställt principplan för vård och förvaltning av Vindelfjällens naturreservat. Ur denna citerade Anders följande: "Allmänt är det angeläget att stödja forskning i anslutning till reservatet. Anläggningar för forskning skall lokaliseras till Ammarnäs. För att i första hand stödja den ornitologiska forskningen bör ett laboratorium på ca 50 kvadratmeter byggas i en första etapp. I en andra etapp skall enkla övernattningsmöjligheter anordnas. Dessa anläggningar skall lokaliseras till Ammarnäs by eller inne i fältarbetsområdet i anslutning till Tjulträskvägen."

I dag, tjugo år senare, ser vi resultatet. Den praktfulla Vindelfjällens forskningsstation står på plats, med kodlås, stöveltorkar, handgarvade renläderstolar, mönsterskyddade skrivbordsottomaner, konungslig himmelssäng och allt!

Ett Stor-LUVRE-stipendium

I LUVREO 3/78 annonseras "att ett stipendium kommit till genom att vissa särtrycksaffärer mellan Sverige och Finland resulterat i ett finskt tillgodohavande i Sverige, stort 11 svenska kronor. För att undvika besvärliga transfereeringar och ändå säkerställa att beloppet kommer till full och oinskränkt nytta

har, genom en sällsport generös manöver, Olli Järvinen föreskrivit att ett Stor-LUVRE-stipendium om 11 Skr utannonseras till "den yngre medlem inom LUVRE-projektet som under säsongen 1979 gör den bästa insatsen, med särskild hänsyn till taxeringsproblematiken." Men i LUVREO 5/79 informerar Anders: "Något förslag på person värdig att motta Olli Järvinens stor-LUVRE-stipendium inkom aldrig. Besked kommer att inhämtas hos mecenaten huruvida beloppet kan få stå till förfogande även nästa år. Som pengarna hela tiden stått på kapitalräkning med lång uppsägningstid kan summan då beräknas uppgå till drygt 13 kronor, såvida inte några dramatiska ändringar i räntepolitiken inträffar." Mecenaten var välvilligt inställd till begäran och meddelade att beloppet fick förvaltas tills det blev så stort att det räckte till en flaska Koskenkorva. Fortsättning följde tämligen omgående (LUVREO 4/80): "Under sitt lysande tal på sin doktorsmiddag (karonkka) överlämnade Olli Järvinen till ChLUVRE ett kuvert innehållande 11:65 Skr utgörande addition till av honom tidigare instiftade Stor-LUVRE-stipendiet. Tack vare kapitalräkning med lång uppsägningstid på tidigare stipendiedel, har denna i dag uppnått en summa av 13:31 Skr, varför beloppet med tillskottet omedelbart sprang upp till 24:96 Skr. Donator har därmed både ökat lockelsen att erövra stipendiet och förkortat tiden till dess summan når priset på en flaska Koskenkorva. Överlämnandet beledsagades av ovationsartade applådstormar av den närvarande kultureliten." Noggranna rapporter om stipendiets tillväxt kom varje år och inför 25-årsjubileet skriver Anders om Järvinenstipendiet (LUVREO 4/86): "Det bara växer och växer. Uppgår nu till en avsevärd summa, 76:32 kr att utdela på 25-årshögtiden. Vi får överväga att tillsätta en kommitté att närmare utforma processens genomförande."

Jägare eller drevkarlar

Ett nytt problem hade dykt upp, nämligen att det skulle krävas jaktkort för att hantera fåglar med händerna. Anders meddelade i LUVREO 3/79 att han har utrett frågan med J. O. Pettersson på SNV. Denne hade meddelat att eftersom drevkarlar inte behöver lösa jaktkort då de för jobbet erhåller "en sedel och en sup", behövde inte heller alla LUVREingar lösa jaktkort. De kunde betraktas som drevkarlar om chefen hade jaktkort. Svåra problem är till för att lösas elegant.

Återfallet

1984 sviktade en mångårig inventerare i skogsytorna och Anders tvingas axla chefens tunga plikt och börda. Han skriver i LUVREO 2/84: "Jag kommer alltså att kartera igen efter åtta års uppehåll (har klarat kungsfågelsångarprovet med glans) för att rädda skogssviten, samt ser med tanke på den bifogade betygsättningen fram emot ett LUVRianskt crescendo baserat på finurligt fältarbete, nyöppnande insiktsfullhet, borrhande analysarbete, obändig nyfikenhet och het vilja! Allt med vidöppet sinne för alla däri inbegripna skönhetsvärden!" Den nämnda betygsättningen var forskningsrådets granskning av projektet, som väl kan sägas utföll till belåtenhet, eller som Anders skriver "Kopia bifogas på vad som sagts om LUVRE. Det överlämnas till envar LUVRing att tolka texten med exegetisk upplösningsförmåga. Må envar LUVRing känna starkt att betygsättningen förpliktar och spänna sin kraft utöver det normala vad gäller inte bara fältjobbet utan även - och så mycket mer - analys- och publiceringsarbetet. I ödmjuk beslutsamhet!" Som följd av detta kunde ekonomin kommenteras sålunda: "NFR har åter tryckt LUVRE till sitt LURViga bröst endast ett ynka år efter senaste slutanslag - säkerligen en följd av utvärderingens resultat - vi har anledning att känna stor tillfredsställelse med de insiktsfulla krafter som utgjort den värderande kommittén. "

Den sista ordern

Våren 1987 närmade sig tidpunkten för 25-årsjubileet, tillika tidpunkten för Anders att avträda ledarskapet. Innehållet i LUVREO blev alltmer filosofiskt och upphöjt som anstår en blivande emeritus. Ur LUVREO 2/87 citeras: "Det är uppenbart att LUVRE sedan länge slutat att tänka och planera över sådana fittigheter som enstaka år. Det blir alltmer klart att det är Epirrita-cyklerna som utgör de mest hanterliga och adekvata tidsenheterna." Och vidare: "Jag har blivit alltmer medveten om hur LUVRE framstår i särställning inom svensk biologisk forskning som den friaste av all fri grundforsknings främste banerförare! Må LUVRE fortsätta så, vara en påle i allt trendbundet, kontraktkringskuret, sidhänsynat och programtvångknäckt biologiforskningsskött och därur resa sig till höjder där friska vindar blåser och den fria utblicken är säkrad!"